

פרשת תולדות

מה מסתתר מאחרי הייסורים? למה הם באים? (כז, מ)

מה מסתתר מאחרי הייסורים?

למה הם באים?

וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֵל אֲבִיו... בְּרַכְבִּי גַם אֲנִי אָבִי... יַעֲקֹב יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו: הִנֵּה מִשְׁמֵנִי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבִי... וְעַל חֶרֶב תִּתִּי, וְאֶת אֲחִיךָ תַעֲבֹד, וְיִהְיֶה כְּאִשֶּׁר תִּרְדּוּ וּפְרִקְתָּ עָלוּ מַעַל צֹאנְךָ (כ"ז ל"ח - מ'). רבים וטובים ומתוקים וחמודים טרודים ועסוקים בשאלה מאוד רגישה וסבוכה, ואינם יודעים שהתשובה לשאלתם מאוד פשוטה. מה כוונת המשורר החזן והפייטן? על מה הרעש והקצף וכל הבלגן? כל יהודי עם ראש בריא ושכל טרי - מאמין בכל ליבו בתורת משה, ואינו מפקפק בה כלל. אלא שלפעמים יצר הרע מעורר לאדם כל מיני קושיות וספקות, ובאמצעותם הוא חפץ לכבוש את האדם ולהדיחו מדרך המלך. אחת הקושיות שהיצר מנסה להפיל בהם את היהודי המאמין, זו הקושיה הבאה:

התורה וספרות חז"ל מלאים במשפטים כבירים אשר מתארים את רחמי ה' המרובים, ולמען הבלטת העניין נציין מספר דוגמאות לכך:

אל רחום וחנון (שמות ל"ד ו') טוב ה' לכל (תהילים קמ"ה ט') רחמיו על כל מעשיו (שם) ברוך מרחם על הבריות (מתוך "ברוך שאמר") הוא מטיב לנו (מתוך "ברכת המזון").

כמובן שהאדם היהודי מאמין בדברים אלו בכל ליבו, ואין לו ספק שה' טוב לכל - ושרחמיו על כל מעשיו. אלא שיצר הרע בא לאדם ולוחש לו באוזן:

מושיקו, אתה בטוח שה' טוב לכל? אז למה הנדבן והבעל חסד הגדול מהבניין ממול נהיה עני? מדוע פלוני מעוכב שידוכין כבר עשרות שנים? כיצד יתכן שאישה נפטרת בגיל צעיר? האין זה סותר את היסוד של "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו"? האם השאלות הללו לא מתנגשים עם המשפט "ברוך מרחם על הבריות"?

מושיקו שומע את קושיית היצר ולא יודע את התשובה עליה, ומצבו הרוחני מתערער ומתדרדר ומתקרר. מי יכול לעזור למושיקו לצאת מהסבך הזה? מהי התשובה לקושיית יצר הרע הנ"ל?

את סגנון השאלה הזו, אנו רואים גם בפרשת השבוע: היכן יצחק אבינו מבקש מעשיו בנו לעשות לו מטעמים. רבקה שומעת ברוח הקודש את הבקשה (תרגום יונתן כ"ז ה') ומבקשת מיעקב להכין ליצחק מטעמים ולהקדים את עשיו, ולזכות בברכות. יעקב עושה כדברי אימו ומקבל את הברכות ויוצא מהבית, ומי נכנס אחריו? עשיו.

עשיו מגיש לאביו את האוכל שהכין - שהיה בעצם בשר של כלב על האש (תרגום יונתן כ"ז ל"א), ולפתע נודע לו שיעקב הקדים אותו ונטל את הברכות. עשיו צועק ובוכה שלושה בכיות (מדרש פליאה כ"ז ל"ח) ומזיל מעיניו שלושה דמעות (מדרש תהלים פ'), ומתחנן ליצחק אביו שיארגן גם לו איזו ברכה.

ואיזו ברכה מברך יצחק את עשיו...? על חֶרֶב תִּתִּי, וְאֶת אֲחִיךָ תַעֲבֹד, וְיִהְיֶה כְּאִשֶּׁר תִּרְדּוּ וּפְרִקְתָּ עָלוּ מַעַל צֹאנְךָ.

באמצעות הברכה הזו נתן יצחק לעשיו את הכלי של "על חֶרֶב תִּתִּי" ואת הכלי של "וְאֶת אֲחִיךָ תַעֲבֹד", ומאותו רגע - כל פעם שיעקב וזרעו מתרפים מלימוד התורה ופורקים מעליהם את עול המצוות, יש רשות לעשיו להכות ולרצוח ולרדות בעם ישראל, ולהקיז את דמם כמים ללא רחמים.

והשאלה נשאלת: יצחק אבינו! כיצד הנך נותן לעשיו ברכה שתגרום בעתיד לצער ויגון לזרעו של יעקב? איה רחמך על יעקב?

ואם יבוא אדם ויטען שזה מחמת שיצחק כעס על יעקב שלכאורה נהג שלא כשורה - ונטל הברכות שלא כדין, יידע אדם זה שהוא טועה בחשיבתו! מדוע?

פרשת תולדות

חז"ל האריכו לבאר לנו שיעקב פעל כשורה ונטל את הברכות על פי דין - ומשמים הסכימו עימו בכל המהלך שעשה. שהרי הברכות נועדו לבכור, ויעקב הרי קנה את הבכורה. אפילו המלאכים סייעו ליעקב והביאו לו יין מגן עדן (תרגום יונתן כ"ז כ"ה), כמו כן ריח גן עדן בא עימו כשנכנס לאביו (רש"י כ"ז כ"ז), בנוסף לזה בורא עולם עשה שמבגדי יעקב ינדוף ריח נעים של קטורת (תרגום יונתן כ"ז כ"ז), וכל זה מלמדנו שמשמים הסכימו עם יעקב בכל המהלך, ואפילו עזרו לו להצליח לקבל את הברכות.

כאן המקור לציין שגם מה שיעקב אמר "אנוכי עשיו בכורך", לפי האמת זה ממש כך - ואין בדבריו שום שקר. מדוע?

מבואר בספרים הקדושים שיעקב כבש את מקומו של עשיו בעולם העליון והפך להיות בחינת "עשיו" ואכמ"ל (אוצ"ח שער הארות זו"ן פרק ב), וממילא יעקב הוא עשיו - והוא גם הבכור שהרי קנה את הבכורה.

ואת כל זה ידע גם יצחק - ולכן הוא לא כעס על יעקב, וגם לאחר שנודע לו שיעקב בא במרמה [בתחבולה] ונטל את הברכות, הוא לא חזר בו מהברכות - אלא אמר עליו "גַם בְּרוּךְ יְהִי" (רש"י כ"ז ל"ג). לא רק זה, אלא גם בסוף הפרשה אנו מגלים שיצחק אוהב את יעקב והוא בירכו שוב פעם (כ"ח ד'). כעת השאלה מתעצמת: אם יצחק באמת לא כועס על יעקב, מדוע הוא מברך את עשיו בברכה שהיא קללה ליעקב - ונותן לעשיו כוחות להכות ולרצוח ביעקב וזרעו אם יסורו מדרך ה'? איה רחמי יצחק על בנו יעקב?

התשובה לשאלה זו פשוטה מאוד, והיא בעצם גם התשובה לקושייתו של מושיקו "איה רחמי ה' על בניו". אך בטרם נענה את התשובה, נבהיר ונצהיר:

על "רגש" אין תירוצים, ומי שמקפיא את השכל ומפעיל רגש - אי אפשר לענות לו, משום שהרגש אוטם אותו מלבחון את הדברים בשכל קר וישר. אך מי שמחפש את האמת ומקפיא את הרגש ובוחן את הדברים עם "שכל בריא", רואה כאן מהלך פשוט והגון וראוי, וכדלהלן:

מעשה באדם שהיה לו בן יחיד. האב אהב את בנו אהבת נפש והרעיף עליו חום ואהבה עד אין קץ, וכמו כל אבא הגון - עוד מקטנות חונך האב את בנו לבטיחות וזהירות. לא לשחק באש, לא לגעת בחשמל, לא לרדת לכביש...

יום אחד עובר האבא ברחוב, והנה הוא רואה את בנו יחידו עומד במרכז הכביש, ולעברו דוהרת משאית. בשנייה האחרונה הצליח האב להושיט את ידו ולתפוס בעורף בנו ולמשוך אותו אל המדרכה, ולהצילו. אלא שכתוצאה מאותה משיכה נחבט הנער במדרכה, אפו זב דם, והוא הוזקק לטיפול רפואי.

הילד הקטן נלקח לבית החולים וקיבל את הטיפול הנחוץ, ותוך כדי שהוא שוכב במיטה עלו בראשו קושיות עצומות על אביו - וכעס גדול פקד אותו: כיצד יתכן שאבא שלי הפריע לי להנות ולטייל בכביש כלבבי? מדוע הוא משך אותי בכוח והפיל אותי על המדרכה ופצע אותי? איה רחמי הרבים עלי? בעוד הילד שוכב על המיטה בבית החולים ומהרהר בקושיות אלו, הגיעו בני המשפחה לבקרו. ולפתע קורה הלוא יאומן!!! האמא, הסבתא, הדודים, כולם ניגשים לאביו ומשבחים אותו על רחמי הרבים, ועל מסירותו העזה לבנו.

הילד הקט לא יכל לסבול את הצביעות הזו, והוא שאל את הסובבים בקול רעש גדול: לאיש הזה אתם קוראים אבא טוב ורחמן? הרי הוא התאכזר עלי והפיל אותי ופצע את אפי והוציא לי דם, והביא עלי סבל

פרשת תולדות

רב. האין זה מעיד שהוא לא אדם רחמן ולא איש חסד? האם מצבי כעת והפציעה שלי אינם מראים שאבי שונא אותי עד מאוד?

חייכו הסובבים איש לרעהו והבינו שהילד הקטן לא קורה נכון את המפה, והם החלו להסביר לו את הנתונים בצורה שיוכל להבין ולעכל:

דע לך ילדון מתוק שרכב הפוגע באדם, עלול לגרום לו לאסון גדול - ואף לגדוע את חייו. משום כך אביך שאוהב אותך וחפץ בטובתך, ציווה עליך מקטנות ללכת רק במדרכה - ולא לרדת לכביש. אלא שאתה לא התעניינת בציוויו וירדת לכביש ומולך הגיע משאית, וכפסע היה בינך ובין המוות.

אך נס ארע לך שאביך ראה את המצב הזה בדקה האפס, ופעל להצלתך. אלא שמחמת שהזמן היה קצר והסכנה הייתה עזה, לא היה לאביך שהות להושיט יד עדינה ולהעלות אותך למדרכה לאט ונְבָרְפוּת, והוא נאלץ להזדרז ולמשוך אותך בגסות לכיוון המדרכה.

ילד חמוד, בא נסכם את הדברים: (א) ירדת לכביש והכנסת את עצמך לסכנה ואביך נאלץ לבצע בך \"תוכנית חילוץ\", ואתה האשם היחיד בכל העניין. שהרי אם היית שומע למצוות אביך ולא יורד לכביש, היית ניצל מכל המערבולת הזו. (ב) פעולת ההצלה של אביך מעידה שהוא אוהב אותך אהבת נפש, וחפץ הוא בטובתך עד מאוד. (ג) דע לך שכל הצער שנגרם לך והחבלה שנחבלת, ציערו את אביך לא פחות ממה שציערו אותך.

הסיפור הזה הוא התשובה לשאלות שהזכרנו מקודם, בבחינת משל ונמשל:

האבא - הוא בורא עולם * הילד היחיד - זה עם ישראל * האבא ציווה את בנו שלא ללכת בכביש ולא ליגע בחשמל וכו' - \ בורא עולם ציווה אותנו כל מיני מצוות * הילד ירד לכביש והייתה סכנה לחייו - האדם עשה עבירה והייתה סכנה לחייו הרוחניים * האבא משך את הילד למדרכה בכוח ובגסות - הבורא מושך את האדם לתשובה על ידי ייסורים * האבא אהב את הילד גם בזמן שסבל התייסר - הבורא אוהב אותנו גם בזמן שמעניש אותנו * כאב לאבא שהילד סובל - גם לה' כואב שיהודי נענש (כמבואר במדרש בשמות רבה ב' ה').

כעת הכל מובן...

באמת ה' טוב לכל... רחמיו על כל מעשיו... הוא מטיב לנו... לעולם חסדו... ובעצם כל המכות שאנו מקבלים ממנו - אינם מכות של התעללות - אלא מכות של רחמים אשר נועדו להציל אותנו \"מתאונה רוחנית וריסוק נצחי\", ומטרתם לגרום לנו לשוב חזרה לדרך המלך, דרך התורה והמצוות, בכדי שלא נאבד בעולם הנצח.

אלא מה, לא תמיד יש לנו את המשקפיים הנכונות לראות זאת, ובמקום להגיד לה' תודה על כל מכה - שהרי זו מכה בונה ומצילה, תחת זאת הוא מתפלא ושואל \"איה רחמי הבורא\". אך מי שיתבונן נכון יצליח להבין שהייסורים הם לטובתו ולמענו.

החשבון הזה מעוגן בתורה בצורה מפרשת. היכן? דוד מלכנו אומר בספר תהילותיו: שְׁבֹטְךָ וּמִשְׁעֶנְתְּךָ הִמָּה יִבְחָמֵנִי (תהלים כ\"ג ד. \') והשאלה נשאלת: זה ש'מִשְׁעֶנְתְּךָ' מנחם את דוד, התמיכה והמשענת שהוא מקבל מהבורא, זה מובן. אך \"שְׁבֹטְךָ\", המקל המכאיב והצרות והייסורים, הרי הם מכאיבים. וכיצד הם מנחמים?

דוד מלמדנו את מה שראינו כעת: הייסורים אינם התעללות חלילה, אלא הם \"איתותים\" מהבורא שנשתנה וניטיב דרכנו, והם נועדו להציל אותנו מאבדון נצחי. ואין ספק שאם ה' מאותת לנו והוא מעוניין בהצללתנו, הרי זה סימן מובהק שאנו יקרים וחשובים לו. הידיעה הכבירה הזו ניחמה את דוד בכל ייסוריו ותלאותיו שעבר בימי חייו, וממנה הוא שאב עידוד ואושר רב.

כעת גם מובן לנו שהברכה שיצחק ברך את עשיו ואיפשר לו לצער את יעקב \"בזמן שיעקב יסור מדרך התורה\", ברכה זו אינה התעללות ביעקב. אדרבה, ההפך הוא הנכון.

משום שהברכה שיצחק ברך את עשיו היא בעצם ברכה מאוד גדולה ליעקב וזרעו. שהרי היא מועילה להם

פרשת תולדות

לשוב לתלם ולהינצל משמד רוחני ואסון בעולם הנצח, והאדם היהודי מרוויח מכך המון.
הייסורים מכפרים לו על העבר - ומאותתים לו לשנות את ההווה העקום שלו, וגורמים לו שבעתיד - בעולם הבא - הוא יחיה לנצח מתוך עידון רוחני מושלם.

שורה תחתונה, הייסורים שאדם מקבל אינם בעיטה והתעללות בו - אל